

and also mass-media. Therefore, a process of formation of gender identity of boys has more often negative (aggressiveness, cruelty) traits because it is accomplished on the basis of contradistinction to another sex, the defiance of «female» kinds of activities, ridicule «non- male» manifestations of character et cetera. The topicality of gender socialization of adolescent girls is a more various real space for self-identification with traditional models of mother, grandmother and «real woman» from tales, journals, literature, TV programs. In consequence, egalitarian female role looks not attractive and secondary.

For adolescents of both sexes parents continue to remain the reference circle of intensive communication with both parents according to the indexes of communication with the nearest surrounding. The dependence of development of adolescents' sex and role image «Me» on parental directions, traditional or egalitarian, agreed influence of both parents on them has been established. On the mother's side there is the growth of positive interest to elder adolescents with the emphasis of aggravation of hyper care and by slight weakening of strictness. The psychological contact of mothers with daughters becomes closer and more proof und which states for mother's reference in attitude to daughters, compared to father. Taking into consideration such kind of identification the real girls' image-«Me» accordingly, acquires androgenic qualities: power, assurance, activity, more independence and autonomy et cetera.

Keywords: sex-role identification, gender identity, personal sex socialization, gender role conceptions, gender orientations, gender stereotype, gender image «Me».

Отримано: 18.01.2013 р.

УДК 159.922+316.752

О.Б.Климентович

ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано гендерні особливості сучасної молоді, які проявляються в диференціації інструментальних і термінальних цінностей. Розглянуто терміни «цінності» та «ціннісні орієнтації». Окреслено типово «чоловічі» та типово «жіночі» цінності. Досліджено питання ціннісних орієнтацій чоловіків та жінок, пов'язаних з гендерними стереотипами. Виявлено індивідуальні цінності, які являються спільними та відмінними для обох статей. Розглядаються соціально-психоло-

гічні аспекти досліджуваного феномена, що недостатньо вивчені з точки зору динаміки соціальної ситуації, через призму даних здійсненого автором емпіричного дослідження.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, цінності, термінальні цінності, інструментальні цінності.

В статті проаналізовані гендерні особливості сучасної молоді, що проявляються в диференціації інструментальних і термінальних цінностей. Розглянуті терміни «цінності» і «ціннісні орієнтації». Визначено типові «чоловічі» і типові «жіночі» цінності. Досліджено питання ціннісних орієнтацій чоловіків і жінок, пов'язаних з гендерними стереотипами. Виявлені індивідуальні цінності, які є загальними і різними для обох статей. Розглядаються соціально-психологічні аспекти вивченого феномена, недостатньо вивчені з точки зору динаміки соціальної ситуації, через призму даних дослідження автором емпіричного дослідження.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, ценности, терминальные ценности, инструментальные ценности.

Постановка проблеми. Дослідження диференціації цінностей сучасної молоді обумовлена модернізацією українського суспільства. Вивчення психології чоловіків та жінок, їхніх відмінностей один від одного, різниці цінностей активізувалось в останньому десятилітті.

Питання, що включають в себе дослідження статі людини, їхні психологічні відмінності та життєві орієнтації, останнім часом стали значно обговорюваними, оскільки роль чоловіка і жінки в сучасному світі потерпає кардинальних змін. Дана тема хвилює багатьох сучасних вчених та дослідників, які вбачають у зміні гендерних ролей, також і зміни представників двох статей в сфері цінностей.

Термін «цінність» багатозначний, його зміст не зафіксований в рамках однієї або кількох наукових дисциплін [1, 359-393]. Аналізуючи поняття «цінність», такі соціологи та психологи, як Т.Бендас, А.Здравомислова, А.Тьомкіна, М.Бобнева, Н.Лапіна, І.Мартинюк, Н.Наумова, В.Ольшанський, А. Ручка та ін. доводять його багатоаспектність та значущість.

В даній статті поняття «цінність» визначається як переконання людини, як значимий об'єкт чи явище особисто для неї, тому можна вважати, що розглянуто індивідуальні цінності.

І. Назарова зауважує, що в залежності від гендера, культурних установок та ціннісних пріоритетів, можна розрізнити типи поведінки особистості. Вона зауважує, що типовими маскулін-

ними цінностями можна вважати мудрість, чесність, послужливість і самодисципліну. До фемінних відносяться: повага до батьків, старших, уміння пробачати, соціальна справедливість та рівні можливості для всіх. Поєднання маскулінності і фемінності виступають як стабілізуюча ланка соціуму і, доповнюючи один одного, створюють гармонію в суспільстві.[4]

Мета дослідження. Дослідження гендерної диференціації індивідуальних цінностей сучасної молоді.

Для забезпечення реалізації даної мети було виокремлено наступні завдання:

- провести теоретичний огляд літератури з питання гендера, цінностей та ціннісних орієнтацій;
- підібрати методики та провести діагностику цінностей;
- виявити гендерні відмінності в ціннісній сфері особистості.

Гіпотеза. Ціннісні орієнтації молоді залежать від існуючих в суспільстві гендерних стереотипів і різняться між собою в залежності від статі, проте існують індивідуальні цінності, які є спільними як для чоловіків, так і для жінок.

Виклад основного матеріалу. Особистість – саморегульована динамічна функціональна система безперервно взаємодіючих між собою властивостей, відносин і дій, що складаються в процесі онтогенезу людини.

Спрямованість є однією з найістотніших характеристик особистості і становить визначальну соціальну та моральну цінність особистості. За змістом спрямованість відображає домінуючі, соціально обумовлені ставлення особистості до навколишнього середовища. Ціннісні орієнтації знаходять своє реальне вираження в активній діяльності людини саме через спрямованість, тобто вони стають стійкими мотивами діяльності та перетворюються на переконання [3, с.108]

Ціннісні орієнтації за своєю суттю є складним соціально-психологічним феноменом, що визначають загальний підхід людини до світу, до себе, що додає сенс і напрямок особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. Система ціннісних орієнтацій має багаторівневу структуру. Вершина її – цінності, пов'язані з ідеалізацією і життєвими цілями особистості. Формування та розвиток системи ціннісних орієнтацій носить взаємопов'язаний і взаємодетермінуючий характер.

У психології гендер – це соціально біологічна характеристика, за допомогою якої люди дають визначення поняттям “чоловік” і “жінка”. Гендер знаходиться під постійним впливом як

культурних норм, які встановлюють рамки поведінки чоловікам та жінкам, так і соціальної інформації, котра маніпулює людською свідомістю і встановлює різницю між чоловіками і жінками [2, с.66].

Важливу роль в гендерно-рольовій соціалізації відіграють засоби масової інформації, адже вони постійно демонструють нам стереотипні жіночі та чоловічі образи.

Результати емпіричного дослідження. Для дослідження гендерної диференціації індивідуальних цінностей сучасної молоді було здійснено емпіричне дослідження із застосуванням двох методик: методика діагностики психологічної статі С.Бем та методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокича.

Методика С.Бем дозволяє діагностувати психологічну стать та визначити ступінь андрогінності, маскулітності і фемінності особистості. Опитувальник містить 60 тверджень (якостей), на кожне з яких респондент відповідає «так» чи «ні», оцінюючи тим самим наявність або відсутність у себе названих якостей.

Методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. Автор розрізняє два класи цінностей: *термінальні* – переконання в тому, що індивідуальна кінцева мета варта того, щоб до неї прагнути, та *інструментальні* – переконання в тому, що певний образ дій або властивість особистості є кращою у будь-якій ситуації. Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності-цілі і цінності-засоби.

Респондентам було запропоновано два списки цінностей (по 18 у кожному), в якому потрібно присвоїти кожній цінності ранговий номер по порядку значимості. Відповідно, чим менший ранговий номер, тим більш значима дана цінність. Під час опитування спочатку пропонується набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Ми припустили, що ціннісні орієнтації молоді залежать від існуючих в суспільстві гендерних стереотипів і відрізняються між собою в залежності від статі, проте існують індивідуальні цінності, які є спільними як для чоловіків, так і для жінок.

В дослідженні взяло участь 40 молодих людей, віком від 18 до 21 року.

В результаті кількісної та якісної обробки отриманих даних, нами було зафіксовано, що згідно опитувальника С.Бем ведучим показником діагностики психологічної статі для нашої вибірки є андрогінність – 79% (рис. 1).

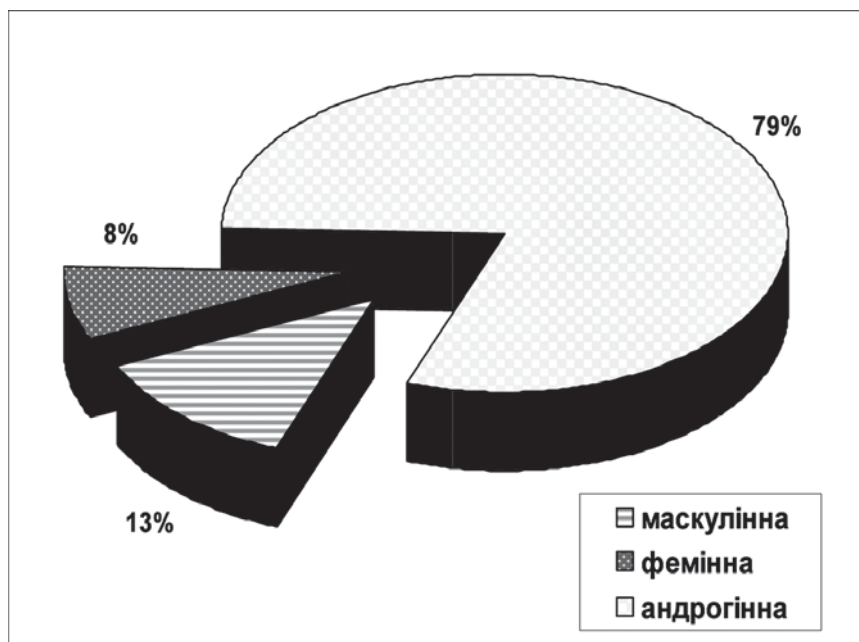

Рис. 1. Діагностика психологічної статі (у відсотках)

Це свідчить про те, що в особистості на паритетних засадах представлені істотні риси як маскулінного, так і фемінного типів. При цьому передбачається, що в андрогіна ці риси представлені гармонійно і взаємодоповнюються. Вважається, що така гармонійна інтеграція маскулічних і фемінних рис підвищує адаптивні можливості андрогінного типу. Велика м'якість, стійкість у соціальних контактах і відсутність різко виражених домінують-агресивних тенденцій у спілкуванні ніяк не пов'язані зі зниженням впевненості в собі, а навпаки, проявляються на тлі високої самоповаги, впевненості в собі і самоприйнятті. У дослідженні Lau Sing, котре проводилось у 1989 р. і включало в себе вибірку з 191 респондента, було доведено, що андрогіни не поступаються маскулічному типу ні за рівнем самоповаги в цілому, ні за рівнем самооцінки академічних досягнень і власної зовнішності (фізичне Я).

До типово чоловічих рис традиційно належать такі: незалежність, напористість, домінуютьність, агресивність, схильність до ризику, самостійність, впевненість у собі та ін. Соціальні стереотипи маскулічності в більшій мірі стосуються успішності ділової кар'єри, суперництва та домінуютьності. В даному дослідженні ступінь маскулічності проявило 13% респондентів, з них 3 жінки (рис.1).

До типово жіночих рис традиційно належать такі: поступливість, м'якість, чутливість, сором'язливість, ніжність, сердечність, здатність до співчуття, співпереживання та ін. Соціальні

стереотипи фемінності менше стосуються професійної успішності, але при цьому приділяють значну увагу емоційним аспектам. Серед респондентів ступінь фемінності проявило 8% опитаних (рис.1).

Відповідно до обробки даної методики, якщо величина індексу (IS) особистості менша за -1, це свідчить про приналежність до маскулінної психологічної статі, якщо індекс (IS) більший за +1 – приналежність до фемінної.

За результатами діагностики С.Бем ми отримали нерівномірний поділ респондентів на маскулінну та фемінну психологічну стать, тому наступне порівняння цінностей проводилось згідно спрямування приналежності особистості до маскулінності чи фемінності (рис.2).

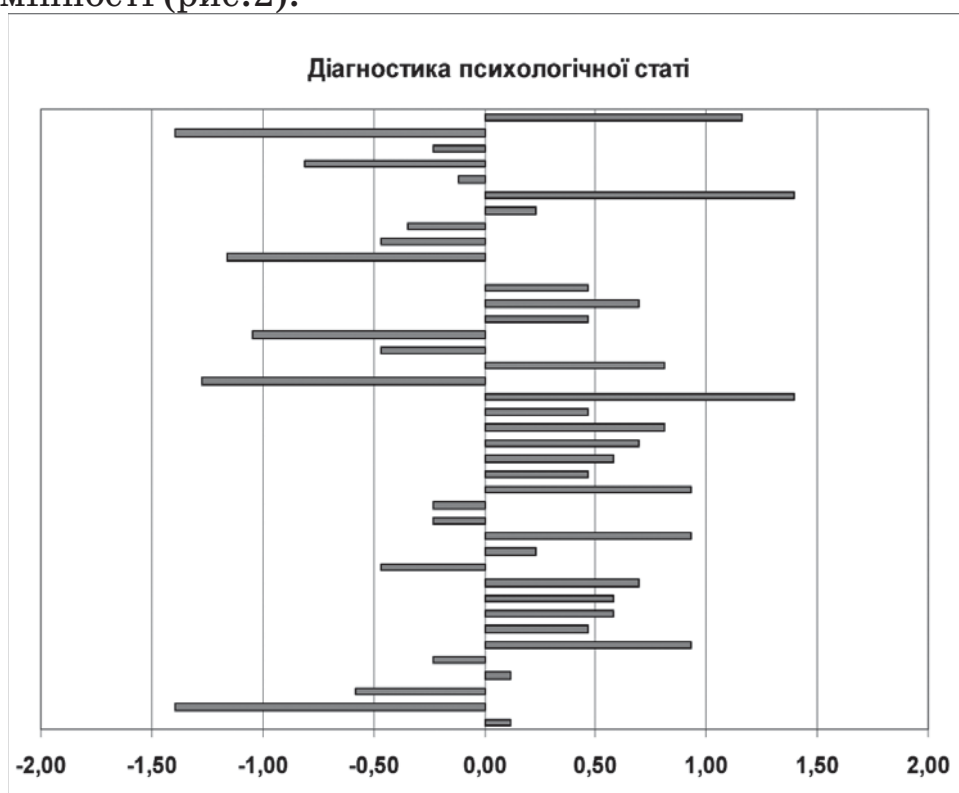

Рис. 2. Індеси діагностики психологічної статі особистості

Тобто, всі респонденти, в яких значення індексу (IS) прямувало від 0 до -2 відносились до маскулінної психологічної статі, а ті, в яких від 0 до +2, – до фемінної.

Аналіз гендерних відмінностей індивідуальних цінностей сучасної молоді варто розпочати з обговорення результатів термінальних цінностей (рис.3). Як бачимо, більшість маскулінно спрямованих молодих людей надали перевагу здоров'ю, любові та щасливому сімейному життю. У фемінно спрямованих дані цінності аналогічні.

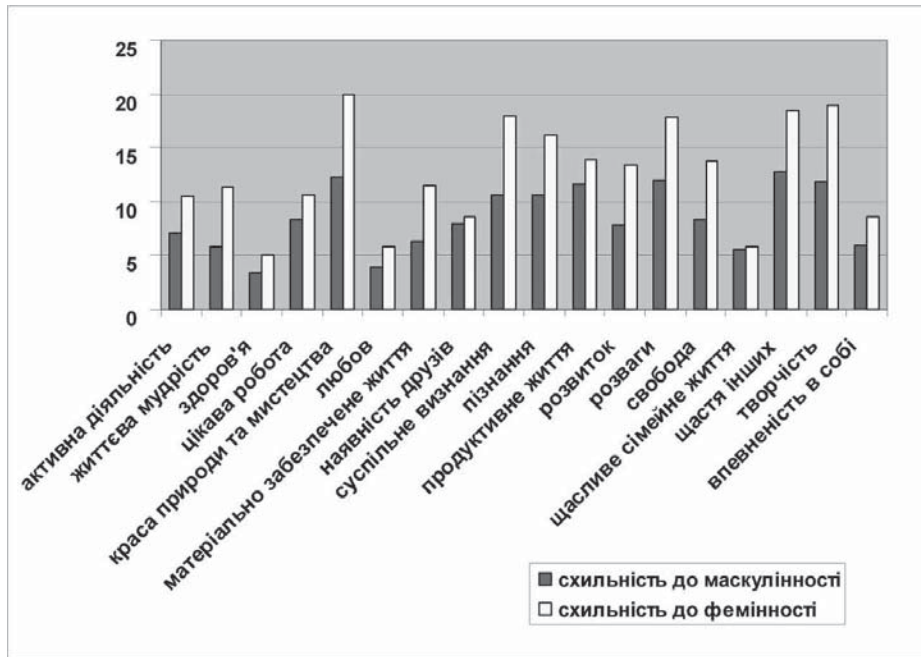

Рис. 3. Диференціація термінальних цінностей

Продовжуючи дослідження подібностей та відмінностей індивідуальних цінностей у маскулінно та фемінно спрямованих молодих людей, ми отримали наступні дані по інструментальних цінностях (рис. 4).

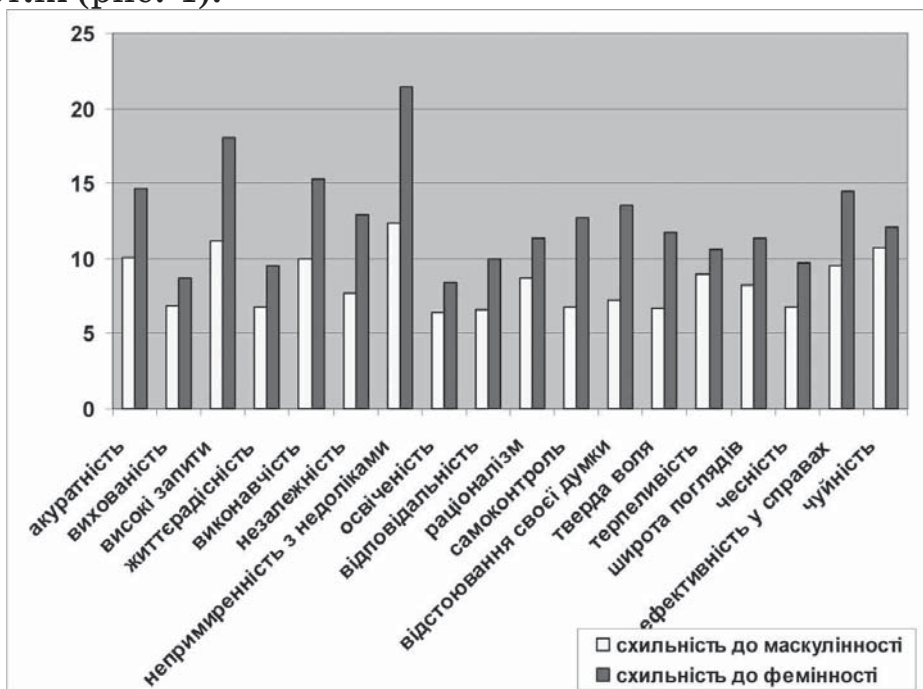

Рис. 4. Диференціація інструментальних цінностей

Цікаво зазначити, що наступні цінності по пріоритетності у маскулінних особистостей дещо відрізняються від фемінних (табл.1).

Таблиця 1

Ранжування термінальних цінностей маскулінно та фемінно спрямованих особистостей

№ з/п	Цінності маскулінно спрямованих особистостей	Цінності фемінно спрямованих особистостей
1	здоров'я	здоров'я
2	любов	любов
3	щасливе сімейне життя	щасливе сімейне життя
4	життєва мудрість	наявність друзів
5	впевненість в собі	впевненість в собі
6	матеріально забезпечене життя	активна діяльність
7	активна діяльність	цікава робота
8	розвиток	життєва мудрість
9	наявність друзів	матеріально забезпечене життя
10	свобода	розвиток
11	цікава робота	свобода
12	суспільне визнання	продуктивне життя
13	пізнання	пізнання
14	продуктивне життя	розваги
15	творчість	суспільне визнання
16	розваги	щастя інших
17	краса природи та мистецтва	творчість
18	щастя інших	краса природи та мистецтва

Для респондентів маскулінно спрямованих перші три позиції в ранжуванні цінностей займають: освіченість, відповідальність, тверда воля, натомість для фемінно спрямованих важливими є освіченість, вихованість та життєрадісність.

Як бачимо з табл. 2, відмінності у ранжуванні інструментальних цінностей, на відміну від термінальних цінностей, у респондентів проявляється майже серед всіх позицій, окрім останніх.

Таблиця 2

Ранжування інструментальних цінностей маскулінно та фемінно спрямованих особистостей

№ з/п	Цінності маскулінно спрямованих особистостей	Цінності фемінно спрямованих особистостей
1	освіченість	освіченість
2	відповідальність	вихованість
3	тверда воля	життєрадісність

4	життєрадісність	чесність
5	самоконтроль	відповідальність
6	чесність	терпеливість
7	вихованість	раціоналізм
8	відстоювання своєї думки	широта поглядів
9	незалежність	тверда воля
10	широта поглядів	чуйність
11	раціоналізм	самоконтроль
12	терпеливість	незалежність
13	ефективність у справах	відстоювання своєї думки
14	виконавчість	ефективність у справах
15	акуратність	акуратність
16	чуйність	виконавчість
17	високі запити	високі запити
18	непримиренність з недоліками	непримиренність з недоліками

Отже, з нашого дослідження ми виявили відмінності у термінальних цінностях, зумовлені гендерними стереотипами. У маскулінно спрямованих особистостей це цінності, які відповідають за матеріально забезпечене життя та суспільне визнання і посідають вищі позиції, на відміну від позицій у фемінно спрямованих, в яких вищі ланки займають такі цінності, як наявність друзів та щастя інших.

Проте, як для маскулінно спрямованих, так і для фемінно спрямованих молодих людей пріоритетними є одні і ті ж термінальні цінності. Даними цінностями в нашому випадку є здоров'я, любов, щасливе сімейне життя та впевненість у собі.

Серед інструментальних цінностей однакові позиції займає перша позиція – освіченість та, навпаки, порівняно з термінальними, найменш важливі для сучасної молоді цінності, такі як акуратність, високі запити та непримиренність з недоліками. Для маскулінно спрямованих особистостей стереотипними виявились відповідальність, тверда воля, самоконтроль, відстоювання своєї думки та самоконтроль. Для фемінно спрямованих, характерні вихованість, життєрадісність, чесність, терпеливість.

Висновки. Індивідуальні цінності є своєрідними психологічними утвореннями, що формують ієрархічну систему. Ціннісні орієнтації, що визначають життєві цілі людини, виражають те, що для неї є найбільш важливим і наповнене змістом.

Існує величезна кількість факторів, які впливають на гендерно-рольову соціалізацію людини, починаючи з самого народження і діють впродовж усього життя.

Відтак чоловічі гендерні стереотипи включають в себе більше якостей, які вважаються необхідними для завоювання та утримання влади, авторитарності та визнання. Тому чоловіки здаються більш придатними для керівних ролей. Жінкам властиві якості, спрямовані на емоційний аспект, котрі здатні співпереживати та бути відданими, а також характеризують їх як берегинь домашнього затишку.

Ми не можемо ствердно сказати, що гендерні відмінності обумовлені лише біологічними факторами. На нашу думку, на гендерну роль впливає величезна кількість зовнішніх факторів з самого народження. Ми спостерігаємо, наслідуюмо, граємо в певні життєві ігри. Тому, з кожним кроком вперед, ці рамки стають все більш розмиті і гендерні відмінності вже не такі й великі, як прийнято вважати.

Результати, отримані в рамках даного дослідження, демонструють, що більшості маскуліно спрямованих особистостей властиві типово «чоловічі» цінності: впевненість у собі, тверда воля, самоконтроль, незалежність та сміливість у відстоюванні своєї думки. Більшості фемінно спрямованих особистостей характерні типово «жіночі» цінності: вихованість, терпеливість, чуйність та широта поглядів.

Отже, можна зробити висновок, що у суспільстві побутують цінності, котрі пов'язані з гендерними стереотипами і притаманні конкретно маскуліно спрямованим чи фемінно спрямованим особистостям. Проте, існують і такі, що є спільними для двох статей, що підтверджує гіпотезу нашого дослідження.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на виявлення гендерних відмінностей в сенсожиттєвих орієнтаціях молоді, а також аналізу диференціацій у життєвій спрямованості особистості.

Список використаних джерел

1. Hitlin S., Piliavin J. Values: Reviving a Dormant Concept / Annual Review of Sociology. – 2004. – Vol. 30. – P. 359-393.
2. Берн Ш. Гендерная психология: пер. с англ. / Ш. Берн. – 2-е изд. – Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак: Нева; Москва: ОЛМА-Пресс, 2002. – 320 с.
3. Маслоу А. Мотивация и личность / Психология личности в трудах зарубежных психологов. – СПб.: Питер, 2003. – 579 с.

4. Назарова И. Ценности и ценностные установки студенческой молодежи: гендерный аспект // Дети и молодежь: Интернет-конференция с 1.03.10 по 4.04.10, Сессия «Молодежь» с 15.03. по 21.03.10. – 2010. Электр. ресурс. – Режим доступа: <http://ecsocman.edu.ru/text/33373130/>.

In this article the gender features of today's youth, manifested in the differentiation of instrumental and terminal values is analyzed. The questions that include the study of gender rights, their psychological differences and life orientation are highlighted. The terms "value" and "value orientations" are considered. Orientation as one of the most important characteristics of personality, which is decisive social and moral worth of the individual is underlined. The content reflects the orientation of the dominant, socially conditioned attitude of the individual to the environment is found. The value orientations, which find their real expression in active human activity with direction and become resistant based activities and become beliefs is emphasized. Typically "male" and typically "female" values are underlined. The question of value orientations of men and women associated with gender stereotypes is concentrated. Individual values that are common and different for both sexes are discovered. A large number of external factors from birth affects gender roles are accentuated but with each step forward, these boundaries are becoming increasingly blurred and gender differences are not as serious as previously assumed. Social and psychological aspects of the phenomenon that are insufficiently studied in terms of the dynamics of the social situation, through the prism of data by author of empirical research are viewed. It is proved that the society portrayed in values that are associated with gender stereotypes and inherent specifically masculine directed or feminine directed individuals. However, those that are common to the two sexes are defined.

Keywords: gender, gender stereotypes, values, terminal values and instrumental values.

Отримано: 25.01.2013 р.